

STATE AND THE LITERARY SCIENCE IN CONTEXT OF GLOBALISATION SHTETI DHE SHKENCA LETRARE NË KONTEKSTIN E GLOBALIZMIT

ARBEN HOXHA
Instituti Albanologjik, Prishtinë, Kosovë
E mail: arbenhoxha69@yahoo.com

AKTET IV, 4: 640 - 644, 2011

PERMBLEDHJE

Në epokën moderne shteti me komponentët e tij nuk përbën vetëm subjektin veprues në sistemin e marrëdhënieve ndërkombëtare, por edhe një forcë bazike organizimi dhe orientimi të energjive njohëse dhe të dijeve në shërbim të riciklimit dhe maksimalizimit të potencialeve të bazës së vet materiale. Në qoftë se komponenta e bazës materiale dhe e institucioneve të shtetit përcaktohet prej politikës, aspekti emocional i tij përcaktohet prej sociale, e cila mund t'i paraprijë komponentës së bazës materiale dhe institucionale të tij. Në kumtesën tonë do të përqendrohemi në analizimin e rolit të shteti në punë të integritit të produkteve që vijnë nga "popullsia" shqiptare, si element i komponentës së bazës materiale të shtetit; dhe në përcaktimin e rolit të tij për krijimin e fizionomisë epistemologjike në shkencën letrare shqiptare - si element i aspekti emocional të tij – me qëllim që letërsia shqipe të trajtohet si letërsi e njësishe.

Fjalët çelës: shteti, shkenca letrare, globalizmi, liberalizmi, metodologjia, teoritë.

SUMMARY

In modern time state with its components is not only operating entity in the system of international relations, but also a basic force of energy organization and cognitive orientation and knowledge in the service of recycling and maximization of its potentials of material base. If the components of the base material and of state institutions is determined by politics, its emotional aspect is determined by social aspect, which may precede the component of its material and institutional base. In our paper we will focus on analyzing the role of the state to work to integrate products that come from the Albanian "population", as an element of the material base component of the state, and in defining its role for creating the epistemological physiognomy of Albanian science literature - as an element of the emotional aspect of it - in order to be treated as unique Albanian literature.

Key Words: state, literary science, globalism, liberalism, methodology, theories.

HYRJE

Në qoftë se veprimi i organizuar është produkt i mendimit të organizuar, atëherë mund të themi se shkenca e organizuar është produkt i një forme cilësore organizimi të shoqërisë njerëzore. Që në antikitetin e lashtë grek, një nga format më domethënëse dhe më të larta të organizimit të shoqërisë njerëzore do të konsiderohet organizimi politik i tij në shtet. Krijimi i modeleve të shteteve në mendje fillon me kërkimin e arsyes së krijimit të shtetit. Përgjigja në pyetjen se "pse duhet shteti?", përbën përgjigjen paradigmatiche

për krijimin e modelit të shtetit. Në veprën e vet "Shteti", Platoni shprehet: "Kujtoj se shteti krijohet sepse secili prej nesh nuk i mjafton vetvetes por kërkon shumë gjëra" (Platoni, 1980:89).

Premisa për pamjaftueshmërinë e qenies njerëzore në vetvete Platonin e shpjen te konkluzioni se shteti është një e mirë e përgjithshme dhe kusht i domosdoshëm që njeriu (individi) ta kalojë kufizueshmërinë e vet partikulare.

Hajdegeri, ndërkaq, duke pasur parasysh modelin e polisit platonian, polisit e konsideron themel ontologjik të Dasein-it, apo “vendi i të ndodhurit historik” të Dasein-it. Sipas Hajdegerit, polisi, është vend politik ku gjithë anëtarët hyjnë në relacion me njëri tjetrin (Heidegger, 2000:162). Në polis Qeneniesimi (Dasein-i) fillon të shfaqet si Qenie e hapur për qeniet e tjera dhe në relacion me qeniet tjera. Polisi është vendi ku Qeneiesimi (Dasein-i) e realizon veten.

Shtetit: raporti i politikës me socialen

Për ndryshim nga përpjekjet metafizike të Hajdegerit që t’i përcaktojë kufijtë ontologjik të shtetit, filozofia politike moderne kufijtë e natyrës së shteti i vështron në një rrafsh konkret të organizimit të jetës shoqërore. Në epokën moderne, shteti me komponentët dhe elementët e tij: bazën materiale (territorin, pasuritë natyrore, popullsinë, etj.); institucionet apo instrumentet e tij (parlamentin, qeverinë, gjykatat, policinë, ushtrinë etj.); dhe aspektin emocional: artin, kulturën, historinë, shkencën, ideologjinë, etj. (Buzan, Barry, 1991:57-96); nuk përbën vetëm subjektin themelor në sistemin e marrëdhënieve ndërkombëtare, por edhe një forcë bazike organizimi dhe orientimi të energjive njohëse dhe të dijeve në shërbim të riciklimit dhe maksimalizimit të potencialeve të bazës së vet materiale.

Në qoftë se elementët e bazës materiale dhe të institucioneve të shtetit përcaktohen prej komponentës së *politikës*, aspekti emocional i tij – i cili e bën atë të dalloj prej bashkësive të tjera politike – përcaktohet prej komponentës së *sociales*.

Varësisht prej përkufizimeve që do t’ua bëjnë doktrinat filozofiko-politike marrëdhënieve të këtyre komponentëve (politikës dhe socialës) për krijimin e shtetit, do të përcaktohet natyra e shtetit dhe fuqitë e shtrirjes të kompetencave dhe vlerave që ai ndanë me anëtarët e tij.

Thida Skocpol, në veprën e saj “Shetet dhe revolucionet sociale”, e bën dallimin ndërmjet revolucioneve politike dhe atyre sociale. Sipas saj revolucionet politike (politikja) mund të ndikojë në ndryshimin e strukturës së shtetit, por jo edhe

në strukturën sociale të tij, ndërkaq revolucionet sociale medoemos do të sjellin ndryshime në strukturën politike dhe në vet strukturën e shtetit. Përfundimisht ajo është e mendimit se ndryshimet themelore në strukturën shoqërore dhe në strukturën politike ndodhin së bashku dhe në mënyrë reciprokisht përplotësuese, dhe këto ndryshime ndodhin përmes konflikteve intensive sociopolitike (Skocpol, Theda, 1979:4-5). Pra, ashtu sikur që shteti vepron në drejtim të komponentëve të tij, janë strukturat e komponentës sociale dhe ato të politikës që, të bashkërenditura dhe të ndërlidhura njëra me tjetrën, veprojnë në strukturën e shtetit.

Niveli i organizimit dhe funksionimit të strukturës emocionale, si përbërës i strukturës së shtetit, është tregues i nivelit të organizimit dhe funksionimit të strukturës materiale të tij (territorit, popullsisë, institucioneve politike e qeverisëse etj.). I tillë çfarë është organizimi i një bashkësie njerëzore në shtet i tillë do të jetë edhe niveli i organizimit i institucioneve shkencore dhe të vet shkencës në atë shtet.

Në qoftë se themi se struktura shtetërore është e pandarë nga formati kulturor dhe shoqëror, mund të thuhet se ndërlidhja e komponentës së socialës me politikën dhe strukturën e shtetit, gjithashtu është e pandarë nga ndërgjegjja kolektive subjektive e një bashkësie njerëzore. Është struktura subjektive e ndërgjegjes kolektive e një bashkësie, e cila me ndërhyrjen e saj në strukturën sociale dhe në strukturën e politikës mund të krijojë konfigurime të reja në strukturën e shteti që shkojnë në dobi të domosdoshmërisë së përbushjes së nevojave imediate të bashkësisë, siç është nevoja e të qëniti i lirë, apo të formimit të shtetit sovran kombëtar.

Për ta kuptuar më drejtë rolin përcaktues të ndërgjegjes kolektive subjektive në krijimin e marrëdhënieve të reja ndërmjet komponentës së socialës dhe politikës në punë të krijimi të formatit dhe modelimit të strukturës së shtetit, mjafton të rikujtojmë angazhimin e kolonive shqiptare gjatë periudhës së Rilindjes së Kombëtare. Kolonitë shqiptare – si përmasë e socialës dhe si aspekt emocional i shtetit – gjatë kohës së Rilindjes Kombëtare Shqiptare do të

jenë gjenerator të luftës për liri, të idealit të kombformimit dhe krijimit të shtetit kombëtar shqiptar. Ato do të krijojnë, kultivojnë dhe do të përpiqen të shpërndajnë idenë për kulturën e përbashkët dhe vlerat autentike të popullit shqiptar te të gjithë anëtarët që e përbëjnë atë.

Shteti, arti dhe epistemologjia letrare

Qëndrueshmëria e një forme organizimi politik, siç është shteti, sipas Platonit përcaktohet prej asaj se si përkufizohet *njohja* e të mirës dhe së keqes.

Sipas Aristotelit bashkësia, si prodhim spontan natyror, është e pa përkryer dhe jo e plotë. Është *arti* dhe *njohja* që asaj (bashkësisë politike) i japin domethënie simbolike dhe identitet. Përplotësimi i natyrës, sipas Aristotelit, realizohet nëpërmjet mimesisit, jo në kuptimin platonian të kopjimit (të botës së ideve), por si reproduktim kreativ i realitetit (Aristoteli, 1984:12). Bashkësia identifikohet me atë që për të është mimesis (reproduktim) dhe që arrin ta përplotësojë dhe ta përsosë natyrën e saj, dhe njëkohësisht e bën atë të dallojë prej bashkësive të tjera. Prandaj, nuk është e rastit që shteti me anë të metodave dhe institucioneve të standardizuara, lufton për “ngulitjen në popullatë të vlerave, diturisë dhe pozicionimeve “autentike”” (Smith D., Anthoni, 2008:102).

Nëpërmjet elementit emocional, shtetet – me qëllim që të krijojnë homogjenitetin, kohezionin e brendshëm dhe vazhdimësinë e vet në rrjedhën kohore – janë përpjekur dhe vazhdojnë në përpjekjet e tyre sot, që t’i formësojnë tiparet e identitetit kombëtar me të cilat identifikohet popullata që është e përfshirë në të dhe anëtarë e saj që janë jashtë tij, por që njësohen me ato tipare (shih. Smith D., Anthoni, 2008: 103-104).

Në historinë e zhvillimit të kombit shqiptar dhe në përpjekjet e tij për realizimin e shtetit kombëtar, letërsia do të jetë një nga mediumet më konsekuente të manifestimit të të tipareve të identitetit kombëtar dhe aspiratës së kombformimit dhe shtetformimit kombëtar.

Epistemologjia letrare, si refleksion për letërsinë dhe si një nga elemente e komponentës emocionale të shtetit (bashkë me artin letrar, me

arsimin dhe kulturën në përgjithësi), do të luaj një rol të rëndësishëm në drejtim të rritjes së mundësive për të depërtuar dhe zgjeruar përmbajtjen e vetëdijes sociale e politike të popullit shqiptar me idenë për përkatësinë e përbashkët kombëtare; të krijojë vetëdijen dhe bazën për kohezionin e një shoqërie moderne shqiptare.

Shtrohet pyetja si reflektohet sot struktura e shtetit në strukturën epistemologjike letrare shqipe, si element i komponentës sociale të tij?

Në kohën e globalizmit të sotëm, prirja për “decentralizimin” dhe “policentrizmin” i institucioneve shkencore shqiptare mund të themi se nuk është produkt i zhvillimeve cilësore sociale, as produkt i zgjerimit të strukturave politike, si përbërës të strukturës shtetërore kombëtare shqiptare, por produkt i anarkisë së elementeve të komponentës politike e sociale, që gjenerohet prej qëndrimit konfuz, të shumtën edhe mohues, ndaj idealit të shtetit kombëtar shqiptar. Kaosi institucional rreth idesë së shtetit kombëtar, do të prodhojë edhe kaosin institucional shkencor në Shqipëri dhe Kosovë; kaosi institucional shkencor është e natyrshme që të prodhojë edhe kaosin epistemologjik letrar, në rrafshin gnoseologjik, e sidomos në atë aksiologjik.

Në varësi të pozitës që refleksioni për letërsinë do të marrë midis konceptit të lirisë në njërën, dhe konceptit teoriko-letrar për të vërtetën dhe vërtetësinë e të qenit të letërsisë shqipe si letërsi e njësishtme dhe pjesë unike-përbërëse e identitetit kulturor të kombit shqiptar, në anën tjetër, shkencën letrare shqiptare – që nga vitet ’80-të dhe, në mënyrë të veçantë, pas përfundimit të botës gjeopolitike bipolare – do ta shoqërojë ideali i trajtimit integralist të letërsisë dhe ideali i trajtimit partikularist. Në qoftë se prirja integraliste në shkencën letrare shqipe do të operojë me kategorinë kulturore të etnisë dhe kombit, si përmasë e realitetit të identitetit kombëtar, prirja e partikulariste do të operojë me kategorinë e territorialitetit, si përmasë e identitetit material të shtetit, në të cilat do të ndodhen pjesë të shkëputura të kombit.

Pra territori, si element i komponentës së bazës materiale të shtetit, si në rastin e parë ashtu edhe në rastin e dytë, do të bëhet kriteri përcaktues i trajtimit të produksionit letrar shqiptar.

Në qoftë se dje koncepti i autonomitetit të artit prej “partikularistëve imanentistë” do të afishohet në emër të deideologjizimit të tij (shih, *Vox clamantis in deserto*, 1971), sot, duke kontrabanduar konceptin teorik të “qarqeve kulturore” – që bazohen në tre faktorë të pozitivizmit natyralist-esencialist: faktorin e mjedisit, e racës dhe të frymës – të njëjtit synojnë të krijojnë një “identitet të veçantë letrar kosovar”, në funksion të konstituimit të të ashtuquajturit “identitetit të kombit kosovar”. Pra territori, si element i komponentës së bazës materiale të shtetit, si në rastin e parë ashtu edhe në rastin e dytë, do të bëhet kriteri përcaktues i trajtimit të produksionit letrar shqiptar.

Duke dhënë përparësi territorialitet, si element përbërës të komponentës materiale të shtetit, sot studentët në departamentin e Letërsisë dhe Gjuhës Shqipe, në Fakultetin Filologjik të UP të Prishtinës, mësojnë dy lloj romantizma shqiptar: romantizmin arbëresh dhe romantizmin shqiptar (!!!). Nesër mbase do të mësohet edhe “romantizmi kosovar”

Derisa në shkencën letrare evropiane e atë botërore sot flitet për periudhën postimanentiste të studimit të letërsisë, por edhe për mundësinë e unifikimit të dijeve dhe të disiplinave, herë duke u thirru në të arriturat më të rejtat të logjikës bashkëkohore, e herë duke i thirrur në të arriturat e metodologjisë së hulumtimit shkencor, institucionet tona shkencore (si gjithnjë të vonuar në raport me botën) pretendojnë të hartojnë histori të letërsisë shqipe që bazohet në premisa të studimit imanent të letërsisë. (Shih. *Historia e letërsisë shqipe* 2010).

Në qoftë se dje totaliteti, si koncept dhe parim epistemologjik, do të përbëjë kriterin bazë të objektivitetit shkencor, sot si asnjëherë më parë atij i është shpallur luftë (!)(*Historia e letërsisë shqipe*, 2010:253). Pse tek ne “luftohet” totalitetit? Mos vallë për t’i shërbyer të vërtetës dhe objektivitetit shkencor, si parime epistemologjike?

Cilat janë qëllimet dhe efektet një strategji të tillë në praktikën e epistemologjisë letrare shqipe?

Tek ne luftohet totaliteti, si entitet epistemologjik, me qëllim që të rrënohen strukturat dhe funksionet e tij, të cilat i diktojnë konditat e marrëdhënieve të pjesëve të veçanta në raport me tërësinë. Me eliminimin e konditave që i përcaktojnë marrëdhëniet ndërmjet pjesëve në raport me tërësinë, ashtu krijohen kushtet “logjike” për nxjerrjen e një subjekti të caktuar veprues nga totaliteti i veprimeve të subjekteve të tjerë, që janë bashkëpjesëmarrës dhe bashkëveprues në të njëjtën materie, e cila formohet dhe shërben si ndërmjetësues ndërmjet tyre. Detotalizimi i tillë nuk ka për qëllim që të zotërohet procesi i totalizimit të njohjes në rrjedhën e vet. Me shkaputjen e subjektit prej materies në të cilën ai vepron në rrjedhën kohore dhe prej subjekteve të tjerë që e krijojnë totalitetin e materies në atë rrjedhë, synohet detotalizimi i vetë rrjedhës së totalizimit të njohjes. Në atë mënyrë pjesa merr statusin e tërësisë.

Duke manipuluar dhe duke e keqpërdorur – për nevoja politike dhe për nevoja klanore – idenë e modernizimit të shkencës letrare shqipe, dhe duke e vënë në qendër totalitetin, si pengesë të atij modernizimi, në praktikën e epistemologjisë letrare shqiptare, sot synohet të afirmohet dhe të përlligjet një ide politike: ideja e krijimit të kombit kosovar (*Historia e letërsisë shqipe*, 2010:151).

Struktura shtetërore, në këtë rast, bëhet përcaktuese e përmbajtjes së strukturës së ndërgjegjes subjektive epistemologjike, e cila vihen në funksion të mirëmbajtjes dhe forcimit të strukturës së saj (shtetit të Kosovës).

Mungesa e vullneteve subjekteve për ta tejkaluar situatën e mungesës së hierarkisë ndërmjet elementeve të komponentës së bazës material dhe asaj institucionale të shtetit kombëtar, në hapësirën e qenies shqiptare do të diktojë shkallën dhe mënyrat e dobësimit të aspektit emocional të tij, e kjo domethënë: dobësimit të fuqive për përthithjen dhe ndarjen e vlerave me të gjithë anëtarët e kombit shqiptar, pavarësisht kufijve se ku do të ndodhen ata.

PËRFUNDIM

E tillë çfarë është cilësia e organizimit të një bashkësie njerëzore në shtet, dhe cilësia e organizimit dhe funksionimit të elementeve dhe komponentëve të shtetit (bazës materiale dhe institucionale të tij) e tillë do të jetë cilësia e strukturës dhe funksionimit të elementëve të komponentës emocionale të tij, në këtë mes edhe të epistemologjisë letrare si element përbërës i saj, dhe anasjelltas. Format e organizimit të institucioneve shtetërore (qeveria, parlamenti, administrata shtetërore, gjykatat etj.) do ta përcaktojnë edhe formën e organizimit të institucioneve shkencore (instituteve shkencore, fakulteteve dhe departamenteve të tij etj.).

BIBLIOGRAFIA

ARENDR, Hanna (2002), *Origjina e totalitarizmit*, Dija, Prishtinë.
ARISTOTELI (1978), *Politika*, Rilindja, Prishtinë.
ARISTOTELI (1984), *Poetika*, Rilindja, Prishtinë.
BUZAN, Barry (1991), *People, States and Fear: An Agenda for international security studies in the Post-Cold War Era*, Londër, Harvester Weatshef.

FENOMENI i avangardës në letërsinë shqiptare, (aktet e seminarit shkencor, 2004), UT, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Departamenti i Letërsisë, Arbëria, Tiranë.

HAMITI, Sabri (2005), *Tematologjia*, ASHAK, Prishtinë.

HEIDEGGER, Martin (2000), *Intriduction to Mataphsics*, Yale University Press.

HISTORIA e letërsisë shqipe, (2010) – (Materialet e konferencës shkencore, 30-31 tetor 2009, Prishtinë) - ASHAK dhe ASHSH, Prishtinë.

PLATONI (1980), *Shteti*, Rilindja, Prishtinë.

SAID, Edward, (2009), *Orientalizmi*, Logos-A, Shkup, Prishtinë, Tiranë.

SKOCPOL, Theda (1979), *States and social revolutions*, Cambridge, Cambridge University Press.

SMITH D., Anthoni (2008), *Kombet dhe nacionalizmi në erën globale*, Botimet Dudaj, Tiranë.

VOX clamantis in deserto, Rilindja (gazetë ditore), Prishtinë, datë 2.10.1971..